

2. Виноградов В. В. Стилистика. Теория поэтической речи. Поэтика / В. В. Виноградов. – М. : Изд-во АН СССР, 1963. – 254 с.
3. Даниленко І. І. Молитва як літературний жанр: генеза та еволюція : монографія / І. І. Даниленко. – Миколаїв : МДГУ ім. Петра Могили, 2008. – 304 с.
4. Долинин К. А. Стилистика французского языка / К. А. Долинин. – М. : Просвещение, 1987. – 303 с.
5. Мороховский А. Н. Стилистика английского языка / А. Н. Мороховский, О. П. Воробьева, Н. И. Лихошерст, З. В. Тимошенко. – К. : Вища школа, 1991. – 271 с.
6. Селіванова О. О. Світ свідомості у мові. Мир сознания в языке : монографічне видання / О. О. Селіванова. – Черкаси : Ю. Чабаненко, 2012. – 488 с.
7. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалі сучасної газетної публіцистики) / К. С. Серажим. – К., 2002. – 392 с.

Summary

The article deals with the determination of the genre specific of the religious discourse, in particular the selection to the genre of prayer as one of its basic components, the determination of the features of functioning of the genre of prayer in the modern Ukrainian literature using the language of Halyna Tarasyuk's works.

Religious discourse is the complicated genre structure, unique system of values and concepts and also a number of specific features at speech level. Basing on the features of origin and functioning of the religious discourse in modern Ukrainian literature it is expedient to distinguish primary and secondary speech genres.

The genre-stylistic categories of discourse give the addressee an opportunity to consider one or another text to belong to a certain sphere of communication through common ideas about norms and rules of communication, and the terms of expediency, about the types of communicative behavior. The genre of prayer is classified on typology principle as the prayer-motif, the prayer as an individually-author's address to the ideal addressee, the prayer-statement. The category of amplification and compression belongs to the genre-stylistic categories of the discourse.

Thus, the religious discourse as a perfect form of communication, as a phenomenon of communicative environment and at the same time as a necessary pre-condition of its effective functioning in the widest sense is the sense of the communication, idea that the communicant intends to pass on to the recipient. The basic feature of the discourse is its ability to develop under the influence of internal factors, from the conditions of the emotional state of communicant, as is the use of the religious discourse in Halyna Tarasyuk's work. In every different context the religious genre of prayer has his special description that needs separate research, which we see as our scientific prospect.

Key words: genre, style, religious discourse, prayer.

УДК 159.9:34

О.П. Калита

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЮРИСТІВ

У статті презентовано концептуальні підходи в дослідженні комунікативної компетентності юристів. Автором акцентовано, що спілкування є універсальним засобом професійної комунікації. Аналіз комунікативної взаємодії в системах «студент – студент», «студент – викладач» переконує в тому, що передумовою успішної професійної комунікації майбутніх юристів є високий рівень розвиненості складників міжособистісного й внутрішньоособистісного інтелекту.

Ключові слова: комунікативна компетентність, мовленнєва діяльність, паравербальні та екстравербальні сигнали, невербальна поведінка.

Процес модернізації вищої школи в Україні спрямований на входження до Європейського освітнього простору, що висуває особливі вимоги до підготовки фахівців міжнародного рівня, підвищення їх конкурентоздатності, професійної компетентності, мобільності. У зв'язку з цим виникає необхідність переорієнтації навчального процесу на розвиток особистості студента, його пізнавальних, творчих здібностей, вироблення досвіду професійної діяльності та комунікації, цінностей і сенсів майбутньої професії, що визначають сучасну якість освіти, зокрема юридичної, від рівня якої значною мірою залежить як ефективність діяльності правоохоронних органів, так і в цілому правопорядок у державі.

В умовах оновлення законодавства України й правової системи значно зросла соціальна значущість фахівців права. «Право – це продукт людської цивілізації, її надбання. Воно виражає загальнолюдські інтереси, національні ідеї, є унікальним, неповторним витвором людського розуму, одним із знарядь забезпечення соціальної справедливості, прав та інтересів людини» [1, с.30].

Проаналізувавши психолого-педагогічну літературу, ми визначили напрямок досліджень, який вивчає комунікативну компетентність фахівця у зв'язку з діяльністю та мисленням, розумінням, рефлексією (Д. Големан, Г. Гарднер, Ю. Ємельянов, В. Загвоздкін, С. Каган, В. Куніцина, Е.Носенко, Г. Олпорт, Е. Торндайк). Наукові розвідки психологів привернули нашу увагу до поняття «соціальний (міжособистісний) інтелект» (був уведений у психологію Е. Торндайком у 1920 р. для позначення «далекоглядності в міжособистісних відносинах») як

специфічної пізнавальної здатності, що забезпечує успішну взаємодію з людьми; «соціальний дарунок, необхідний для тонкої рівноваги поведінки, що забезпечує гармонію у взаєминах із людьми»; інтегративної властивості особистості, що забезпечує її успіх у здійсненні будь-якої комунікації, зокрема професійної.

Важливими в контексті нашого дослідження є погляди Г. Гарднера, який виокремлює комунікабельність як особливий інтелектуальний дар, що можна розвивати у процесі навчання [8]. Крім того, він дає визначення поняттю «емоційний інтелект» та виділяє дві його форми: *міжособистісний* (спроможність людини розуміти інших, усвідомлювати мотиви їх діяльності, ставлення до роботи, удосконалювати співпрацю з цими людьми, правильно розпізнавати настрої, мотиви та прагнення інших людей та відповідним чином реагувати на них) та *внутрішньоособистісний* інтелект (властивість людини, спрямовану на себе, спроможність формувати адекватну модель власного «Я» та використовувати цю модель для ефективного функціонування у житті, здатність людини розуміти власні почуття, їх джерела, а відтак регулювати власну поведінку, спираючись на зазначені складники). Можна зазначити, що існує певний взаємозв'язок між поняттями соціальний (міжособистісний) та емоційний інтелект («можливість досягнути своїх почуттів та почуттів інших людей, мотивувати активну діяльність свою та тих, хто нас оточує, керувати емоціями як сам на сам, так і у відносинах з іншими» [7]).

На думку Е. Носенко, «емоційний інтелект реалізується в здібностях людини розуміти емоції інших, узагальнювати їх зміст, виокремлювати емоційний підтекст у міжособистісних стосунках, регулювати емоції так, щоб за допомогою позитивних емоцій сприяти успішній когнітивній пізнавальній діяльності та долати негативні емоції, які заважають спілкуванню чи досягненню індивідуального успіху» [4, с. 29].

Власну концепцію соціального інтелекту запропонувала В. Куніцина [3], яка зазначає, що ця здатність обумовлює прогнозування розвитку міжособистісної взаємодії, інтерпретацію інформації та поведінки, готовність до соціальної взаємодії, до прийняття рішень; дозволяє досягати гармонії із собою та оточенням; допомагає прогнозувати розвиток міжособистісних відносин, загострює інтуїцію і забезпечує психологічну витривалість. Вищим рівнем розвитку соціального інтелекту є гуманістична спрямованість, здатність особистості позитивно впливати на інших. Таким чином, соціальний (міжособистісний) інтелект визначає рівень адекватності й успішності будь-якої комунікації, зокрема професійної.

Аналіз комунікативної взаємодії в системах «студент – студент», «студент – викладач» переконує в тому, що передумовою успішної професійної комунікації майбутніх юристів є високий рівень розвиненості складників міжособистісного й внутрішньоособистісного інтелекту. До такого висновку ми дійшли на підставі вивчення наукового доробку Н. Волкової, яка зазначає, що володіння майбутнім фахівцем таким інтегральним особистісним утворенням забезпечить кваліфіковане виконання професійної, комунікативної діяльності [2].

Важливими для нас стали погляди науковців про значення та роль мистецтва переконуючого впливу для успішної професійної комунікації. Цікаві результати отримали дослідники експериментальної риторики Йельського університету, наголосивши на існуванні «переконуючої комунікації» – сукупності заходів, спрямованих на підвищення ефективності мовного впливу.

Щодо сучасного юриста, то під час встановлення різноманітних комунікативних зв'язків, вирішення професійних завдань, йому часто доводиться застосовувати переконуючий вплив, структуру якого О. Самборська [5] визначає як ланцюг ієрархічно пов'язаних елементів (рис. 1.1):

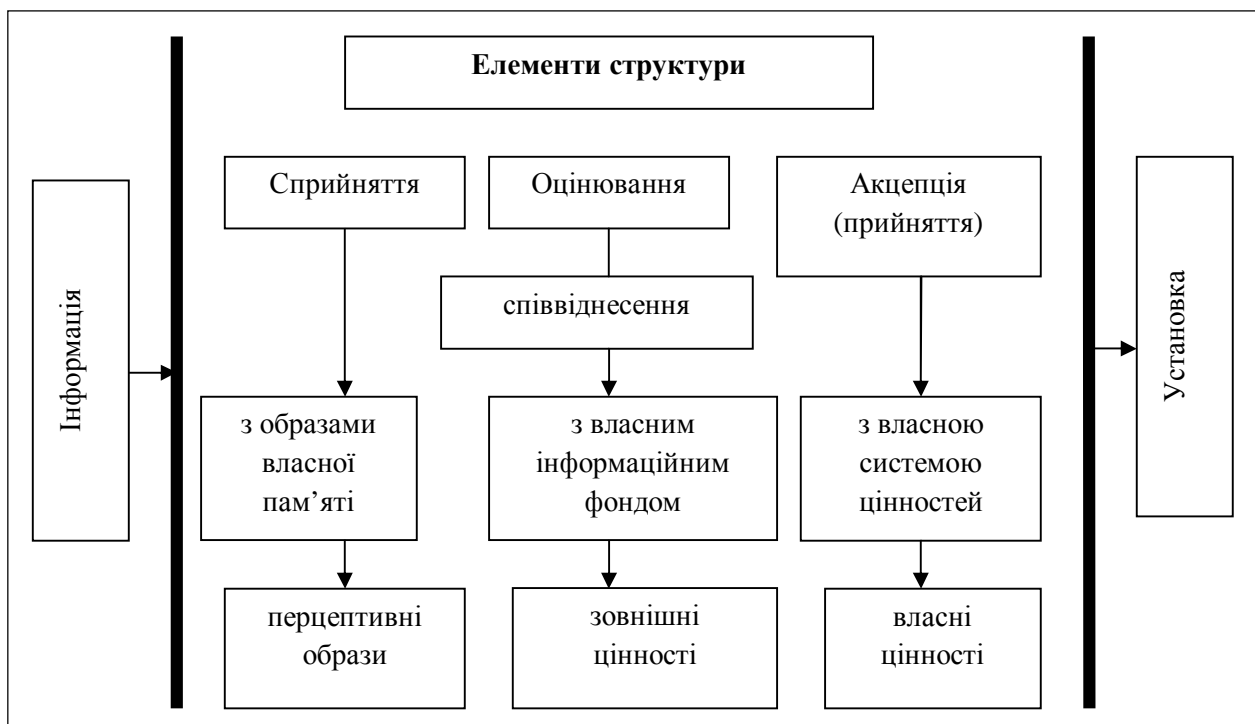

Рис. 1.1. Модель переконуючого впливу

- сприйняття як співвіднесення модальних характеристик елементів повідомлення з тими, що зберігаються в уявленнях учня, з утворенням первинного образу;
- оцінювання як співвіднесення елементів та зв'язків інформації з власним інформаційним фондом, з утворенням нових знань, що виступають відносно учня у формі зовнішніх для нього цінностей;
- прийняття як співвіднесення цінностей інформації (зовнішніх цінностей) з власною системою цінностей, з утворенням суб'єктивних цінностей, що зумовлюють нову орієнтацію учня, тобто нову установку.

Під час обґрунтування теоретичних засад формування комунікативної компетентності майбутніх юристів вважаємо за необхідне акцентувати увагу на вербальній, невербальній знакових системах як провідних засобах комунікації, юридичної зокрема.

Проблемі вербальних засобів комунікації як універсальних знарядь взаємодії між людьми присвячено роботи філософів, психологів, педагогів (В. Бадмаєв, Л. Виготський, Б. Головін, О. Леонт'єв, П. Сопер та ін.); мовознавців (В. фон Гумбольдт, Є. Верещагін, В. Костомаров, В. Іванишин, А. Лурія, Ф. Соссюр, О. Потебня, Л. Щерба); соціо- та психолінгвістів (М. Жинкін, Р. Фрумкіна, Р. Хомський тощо). Науковцями обґрунтовано, що мова не лише найпотужніший засіб комунікації, знаряддя мислення, а й історія народу, необхідна умова його існування. Кожен майбутній фахівець повинен володіти культурою мовлення, тобто навчитися дотримуватися норм усної та писемної форм літературної мови, використовувати усі її виражальні засоби залежно від стилю, жанру, типу.

Мовлення є універсальним засобом професійної комунікації. Ефективність мовлення фахівця, зокрема юриста, залежить від рівня володіння мовою, правильного вибору мовних засобів, від культури мовлення. Р. Будагов наголошує, що «якщо мовець не може відшукати найточнішу форму для своїх думок, це свідчить про недостатню обізнаність його в обраній галузі» [1, с. 34]. Погоджуємося з цим твердженням, оскільки воно також правомірне і для професії юриста. Зрозуміло, що досягти високого рівня культури мовлення неможливо без високої лінгвістичної свідомості носія мови, любові до мови, наявності постійної потреби аналізувати, удосконалювати, шліфувати власне мовлення.

Акцентуємо, що високий рівень культури мовлення юриста забезпечується комплексом умінь: організувати процес спілкування, спираючись на знання ситуації, мотиву й мети, на правильне розуміння партнера, встановлення контакту; викликати й підтримувати інтерес до процесу спілкування, поступово розв'язуючи поставлені завдання; викладати інформацію за темою спілкування в монологічній або діалогічній формі, узгоджуючи інформативну насиченість повідомлення з доступним для адресата лексичним матеріалом, синтаксичними конструкціями, інтонаційним оформленням; словом і ділом впливати на партнерів, переконувати їх, схилити до своєї думки; оцінювати діяльність співрозмовника (суб'єкта комунікації) на кожному етапі в такій формі, яка сприяє подальшому спілкуванню, а також самооцінці й аналізу власної мовленнєвої діяльності тощо. Зазначені уміння забезпечують ефективний перебіг професійної комунікації юристів.

Заслугують на увагу погляди В. Райха, який, розкриваючи змістовність невербальності у процесі професійної комунікації, стверджував: «Саме «як», тобто форма поведінки і спілкування набагато важливіша, ніж зміст того, про що пацієнт розкаже аналітику. Слова брешуть. Спосіб їх подачі – ніколи» (за [6, с. 262]). Невербальна поведінка правильно відтворює душу в усьому її несвідомому та свідомому складі – відтворює набагато більше, ніж можуть виразити словами люди. Невербальні знаки поряд із вербальними є засобами вираження й розуміння думки, тому вони окремо й у поєднанні з вербальними сприяють адекватній передачі й адекватному сприйняттю та усвідомленню інформації; розкриттю особистості, як тієї, що говорить, так і слухача.

Майбутній юрист, самовизначаючись щодо можливостей кодування невербальної поведінки, має визнати унікальність невербальної мови й наявність суперечностей між невербальним виразом та його психологічним змістом, змінність засобів невербального виразу; залежність успішності кодування від умінь людини адекватно висловлювати свої переживання, рівня сформованості навичок кодування різних підструктур невербальної поведінки, від професійної установки на неї як специфічну знакову систему.

Список використаних джерел

1. Будагов Р.А. Человек и его язык / Будагов Р.А. – М. : Изд-во МГУ, 1976. – 429 с.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: Монографія / Волкова Н.П. – Д. : Вид-во ДНУ, 2005. – 304 с.
3. Куницяна В.Н. Социальная компетентность и социальный интеллект : структура, функции, взаимоотношение / В.Н. Куницяна // Теоретические и прикладные вопросы психологии / [под. ред. Крылова]. – СПб., 1995. – Вып. 1. – Ч. 1. – С. 48–59.
4. Носенко Е.Л. Емоційний інтелект : концептуалізація феномену, основні функції : монографія / Е.Л. Носенко, Н.В. Коврига. – К. : Вища шк., 2003. – 126 с.
5. Самборська О.В. Соціально-психологічні механізми переконуючого впливу : дис... канд. психол. наук: 19.00.05 / Олена Володимирівна Самборська. – К., 1997. – 190 с. – Бібліогр.: л. 146–160.
6. Фрейджер Р. Личность : теории, эксперименты, упражнения. / Р. Фрейджер, Д. Фейдимен. – СПб. : Проим-еврознак, 2001. – 864 с.
7. Goleman D. Emotional Intelligence / D. Goleman. – New York : Banta book, 1995. – 352 p.
8. Gardner, H. Frames of mind: The theory of multiple intelligence / H. Gardner. – L. : Heinemann, 1983. – 294 p.

This article investigates conceptual approaches to the study of communicative competence of lawyers. The author accented that speech is a universal means of professional communication. The efficiency of broadcasting professional, including a lawyer, depending on the level of language, the correct choice of linguistic means of speech culture. The correct pronunciation, free, easy handling short, rejection of vulgarism, dialect, archaisms, words-parasites unnecessary foreign words, phonetic expression, diversity intonation, clear diction, measured pace of speech, the right to use logical stress and psychological breaks, the correspondence between content and tone between words, gestures and facial expressions – essential elements of language culture lawyer. The high level of speech lawyer provide a set of skills: organizing the process of communication, based on knowledge of the situation, the motive and purpose, a proper understanding partner, establishing contact, cause and maintain interest in the communication process, gradually solving tasks, teaching information on the topic of communication in monologue or dialogue form, consistent saturation informative message to the recipient of available lexical material, syntactic structures, intonation design, word and deed to influence partners to convince them to persuade their views, evaluate the activities of the interlocutor (the subject of communication) at each stage in a manner that promotes the communication and self-analysis and self speech activity and more. The future lawyer samovyznachayuchys the opportunities coding nonverbal behaviors should recognize the uniqueness of non-verbal language and contradictions between nonverbal expression and its psychological content, variability means of nonverbal expression, dependent on the success of coding skills to adequately express the human experience, skill level of formation of various substructures coding nonverbal behaviors from a professional install it as a specific sign system.

Keywords: *communicative competence, nonverbal behavior, speech activity, and paraverbalni ekstraverbalni signals.*

УДК 81'367

Р.В. Козак

КОГНІТИВНИЙ АСПЕКТ ГЕНЕЗИ ЕКСПРЕСИВНИХ СИНТАКСИЧНИХ ЗВ'ЯЗКІВ У СХІДНОСЛОВ'ЯНСЬКИХ МОВАХ

У статті акцентовано, що мовленнєвий вплив досягається через передавання тих чи тих значень як інтелектуального чи емоційного вияву психіки. Переконаливо доведено, що саме експресивний синтаксис визначає потенційну можливість будь-якого тексту мати певний вплив на свідомість того чи того адресата інформації. У цьому зв'язку підкреслено, що генеза експресивних синтаксичних категорій має універсальний характер й виокремлюється із системи типових способів осмислення й моделювання картини світу людиною, що уможливорює певну формальну семантику суспільної мови.

Ключові слова: *експресивний синтаксис, синтаксичні зв'язки, висловлювання, номінативність, предикація, синтаксична модальність, синтаксична позиція, мовна модель світу.*

У психології спілкування розрізняють гностичне, дійове, і комунікативне спрямування, через що й виокремлюють типи мислення, які функціонують у міжособистісному пізнанні, у структурі впливу на іншу людину. За довільного спілкування вплив може бути адресованим зазвичай одному з двох елементів психіки – чи то інтелектуальній, чи то емоційній сфері [10]. Мовленнєвий вплив досягається через передавання тих чи тих значень, що є також інтелектуальним чи емоційним виявленням психіки, або через думки й емоції, передавання і сприйняття котрих відбувається через той чи той матеріальний предмет – знак. Цей знак може мати найрізноманітнішу природу і субстанцію, але обов'язково має бути матеріальним й відповідати властивості перцептивності.

У цьому зв'язку на сучасному етапі розвитку лінгвістичного знання про мовленнєвий вплив і прагматичну спрямованість висловлювання **актуальність** досліджень категорії експресивного синтаксису зумовлюється його винятковою значущістю як у процесі організації писемного тексту, яким є художній дискурс, так і у процесі усного мовленнєвого висловлювання. Ми переконані, що категорія синтаксичної експресивності є засобом реалізації такого комунікативного завдання мовленнєвого акту, яким є вплив на думки адресата через інтерпретування висловлювання мовця. Тому **метою** нашої статті визначаємо доведення універсальності характеру з'яви експресивного синтаксису. Відтак **завдання** дослідження полягають у: – доведенні тези, що реальне функціонування мови пов'язане з номінацією, модальністю й експресивністю; – описі універсальності характеру експресивних синтаксичних зв'язків.

Ми підтримуємо думку науковців про те, що «експресивність – це сукупність семантико-стилістичних ознак одиниці мови, які забезпечують її здатність виступати у комунікативному акті засобом вираження відношення мовця до змісту чи адресата мовлення» [5, с. 591]. Основою експресивності є декілька груп психологічних закономірностей, що стосуються, з одного боку, до вираження емоцій та почуттів, а з іншого – до сприйняття. Лінгвістичним механізмом експресивності є, головним чином, відхилення від стереотипів у використанні мовних одиниць різних рівнів. З'яву експресивності як характерної риси мовлення чи тексту зумовлюють особливості комунікативної ситуації: наміри мовця / дописувача, презумпції читача / слухача (тобто початкові знання й уявлення, з якими він вступає у комунікацію), а також лінгвістичний й екстралінгвістичний (соціаль-